

KAKO OSIGURATI ODRŽIVI RAZVOJ KULTURNE BAŠTINE U ARHIVIMA? DUBROVAČKI ARHIV NE MORA BITI A *PRIORI* ZAHTJEVAN I ZAMORAN!

Apstrakt: U ovom radu iznijeti ću neka moja promišljanja kako je moguće osigurati održivi razvoj kulturne baštine u arhivima i to na primjeru mogućnosti razvitka Državnog arhiva u Dubrovniku s obzirom na činjenicu da mu je sjedište u jednoj od najreprezentativnijih palača u Dubrovniku (Palači Sponza) čiji je i vlasnik od 2002. godine. Nakon uvodnog pregleda svih pravnih i financijskih radnji, kao i stručnih uputa matičnog Hrvatskog državnog arhiva koje su prethodile, iznijeti ću prijedlog kako se arhivsko gradivo koje Arhiv čuva, a prije svega ono iz vremena Dubrovačke Republike, može kao neprocjenjiva nacionalna i svjetska kulturna baština involvirati u turističku ponudu grada Dubrovnik u suradnji s drugim kulturnim ustanovama i udrugama, s ciljem njegove afirmacije, ali i stjecanja značajnih vlastitih prihoda kojima bi se unaprijedila redovna djelatnost Arhiva kao javne ustanove u kulturi.

Ključne riječi: održivi razvoj, kulturna baština, teorija sveobuhvatnog arhiva, Palača Sponza, arhivsko blago, Dubrovačka Republika, Grad Dubrovnik, Ministarstvo kulture

Na samom početku želim naglasiti da je ovaj rad napisan u prvom licu s obzirom da je on kao takav služio kao prilog mojoj kandidaturi za ravnatelja Državnog arhiva u Dubrovniku (u daljnjem tekstu: Arhiv) u smislu moje vlastite vizije njegovoga razvoja kao jedne od najbitnijih javnih ustanova u kulturi Republike Hrvatske i grada Dubrovnik. Ovdje ću, sukladno temi, izložiti jedan dio mojih promišljanja koja su se, nažalost, a danas mogu kazati hvala Bogu na moju sreću, pokazala nedovoljno dobrima nadležnima u Ministarstvu kulture.² Zbog nužnosti sjećanja i mogućnosti zaborava, ključnog odnosa koji određuje korisnost ili štetnost historije prema mišljenju *Nietzschea*,³ odlučio sam ih ovdje opetovano iznijeti. Nadam se da ću time, pišući javno, učiniti iskorak prema intelektualcu u odnosu na status koji najvjerojatnije utvaram da trenutno imam – znanstvenika i arhiviste.⁴

¹ viši arhivist, ivooreskovic.dad@gmail.com

² Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture, Rješenje o imenovanju ravnateljice Državnog arhiva u Dubrovniku (Klasa: UP/I-612-06/18-01/0012 Urbroj: 532-02/1-18-01) od 1. kolovoza 2018.

³ Goran Gretić, *Nietzscheovo tumačenje historije*, Politička misao, 14. 3, Zagreb 2007, 103-120.

⁴ Rudi Rizman, *O (Ne)odgovornosti intelektualaca*, Političke perspektive 4. 2, Zagreb 2014, 7-22.

Ne želeći u detalje elaborirati niz pravnih i financijskih radnji moram naglasiti da su sve pretpostavke i ključne radnje koje nam danas daju za pravo i otvaraju mogućnosti promišljanja koja ću iznijeti obavljene u vrijeme kad sam obnašao dužnost ravnatelja Arhiva od 2000. do 2008. godine. Tu treba izdvojiti nekoliko ključnih momenata. Kao prvo to je izvršenje uknjižbe prava vlasništva nad Palačom Sponzom⁵ temeljem važećih zakonskih propisa gdje je Arhiv stekao to pravo kao pravni slijednik Historijskog arhiva u Dubrovniku⁶, a temeljem Ugovora sa Skupštinom općine Dubrovnik⁷ kad je postao korisnik Palače Sponza kao društvenog vlasništva.⁸ To je spriječilo razne lokalne, prije svega političke i interesne, strukture u gradu Dubrovniku, koje su se izmjenjivale, da ostvare svoje ambicije u smislu raspolaganja tom imovinom i stavljanja u neke druge funkcije, zanemarujući interes i značaj Arhiva, kakvih je nažalost bilo još od 1996, a poglavito u prethodnom razdoblju od 2009. godine pa sve do danas. Danas je Palača Sponza uvedena u registar državne imovine Republike Hrvatske i kao takva u upravljačkom smislu podliježe odlukama resornog Ministarstva kulture i Ministarstva državne imovine. Druga ključna radnja bilo je preuzimanje nadležnosti Arhiva od Državnog arhiva u Splitu nad stvarateljima dokumentarnog i arhivskog gradiva u jedinicama lokalne samouprave na području doline Neretve 2002. godine. Ne želeći ulaziti i ocjenjivati rad kolega u Splitu u tom dugoročnom razdoblju indikativan je podatak da smo iz Državnog arhiva u Splitu u novi Arhivski sabirni centar u Metkoviću preuzeli 17,9 dužnih metara gradiva. Taj podatak govori sam za sebe. Treća ključna radnja bilo je prihvaćanje koncepta ustroja Arhiva na način da ima svoj objekt na otoku Korčuli gdje se kao izvodivo rješenje nametnuo objekt stare škole u Žrnovu gdje danas djeluje Arhivski sabirni centar Korčula – Lastovo. Investicija je financirana iz vlastitih sredstava Arhiva (projektna dokumentacija, građevinska dozvola), Ministarstva kulture i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture iz sredstava namijenjenih razvitku otoka. Tu je ključna bila suradnja tadašnjeg dubrovačkog biskupa Želimira Puljića i grada Korčule kao suvlasnika objekta, Ministra kulture Boža Biškupića i njegovih stručnih suradnika u Ministarstvu kulture (Branka Kaleba) i državnog tajnika Branka Bačića u Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.⁹ Četvrta radnja bio je sporazum između Grada Dubrovnika kojeg je predstavljala gradonačelnica Dubravka Šuica i Ministarstva kulture na čelu s Ministrom Božom Biškupićem o investiciji nove zgrade Arhiva u ex austrijskoj vojarni u Gružu, čemu je prethodila odluka Vlade Republike Hrvatske¹⁰ i niz financijsko-pravnih radnji koje su potom uslijedile na relaciji odnosa tvrtke Dubrovkinja trade d.d., Dubrovačke banke i Državne agencije za sana-

⁵ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi.

⁶ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi, Prijenos palače Sponza u vlasništvo radne organizacije „Historijski arhiv“, 12. siječnja 1967.

⁷ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi, Ugovor o prijenosu zgrade između Skupštine općine Dubrovnik br. 04-458/1-1967 i Historijskog arhiva Dubrovnik br. 13/1967, 6. travnja 1967.

⁸ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi, Rješenje Općinskog suda u Dubrovniku posl. br. Z 877/67, 21. kolovoza 1967.

⁹ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi, Građevinska dozvola (Klasa: UP/I -361-03/04-02/27 Urbroj: 2117-07/3-04-9), 29. listopada 2004.

¹⁰ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku, Opći spisi, Odluka Vlade Republike Hrvatske (Klasa: 940-01/01-02/27 Urbroj: 5030109-01-1), 31. listopada 2001.

ciju štednih uloga i sanaciju banaka.¹¹ Investicija je započeta vlastitim sredstvima Arhiva (kupnja dijela zgrade s pripadajućim okolišem¹², projektna dokumentacija, lokacijska i građevinska dozvola (2003)¹³, a započeta nakon odabira izvođača radova sredstvima iz kredita Arhiva u iznosu od 20 milijuna kuna s pripadajućim kamatama, gdje je Grad Dubrovnik bio jamac plataca (2006). Time je prekinuta dugogodišnja praksa da prostor arhiva isključivo bude tema brojnih sastanaka na razinama jedinica lokalne samouprave još iz vremena bivše Jugoslavije, a kasnije i onima nastalim nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. Bila su to vremena kad se o istome raspravljalo ne tako rijetko i u brojnim znanstvenim, intelektualnim i javnim krugovima, poglavito u gradu Dubrovniku i gradu Korčuli, no sve rasprave zadržale bi se na razini deklarativnog i pomalo nazdravičarskog konsenzusa svih o iznimnoj vrijednosti dubrovačkoga arhiva i želji da se otvori korčulanski arhiv.

Investicijski i financijski plan rada arhivâ potrebno je temeljiti na načelima ekonomskog koncepta održivog razvoja primjenjivog na arhiv kao javnu ustanovu. Za početak treba odgovoriti na pitanje što je to održivi razvoj. Sam pojam održivog razvoja često se koristi u različitim kontekstima i za različite gospodarske, društvene ili političke ciljeve. Najčešće upotrebljavana definicija održivog razvoja je ona *Lestera Browna*: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.“¹⁴ Ukoliko ovakvo tumačenje pojma održivog razvoja primijenimo u kontekstu arhivske službe, onda nam se kao temeljni cilj potreba njezine sadašnjice nameće njen razvoj u pravcu praktične primjene teorije sveobuhvatnog arhiva.¹⁵ Jedna od praktičnih zadaća arhivâ, koja je preduvjet za provedbu načela sveobuhvatnog arhiva, jest stvaranje uvjeta za kvalitetno obavljanje njegove redovne djelatnosti. Provedba ekonomskog koncepta održivog razvoja u praksi podrazumijeva prije svega društveno odgovorno poslovanje, društveno odgovorno investiranje i upravljanje rizicima poslovanja.¹⁶ Ovo su vrijednosti koje se prije svega u stručnoj i znanstvenoj literaturi odnose na poslovanje pravnih subjekata iz tzv. realnog sektora. Nema nikakvog društveno opravdanog razloga da se ne primjene i na javnu službu.

Preduvjet tome je da se ovaj koncept prihvati na razini cjelokupne arhivske službe Republike Hrvatske. Eksterna dimenzija društveno odgovornog poslovanja kod poduzeća odnosi se na njihovo pozicioniranje u odnosu na lokalnu upravu, dobavljače

¹¹ HR-DADU, 425, Opći spisi, Suglasnost za ulazak u posjed Državnom arhivu u Dubrovniku, Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (Urbroj: III-354/02-1), Zagreb, 19. ožujka 2002.

¹² HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku. Opći spisi, Suglasnost za stjecanje nekretnina (Klasa: 612-06/01 -03-18 Urbroj: 2117-33-01-03-61), 21. ožujka 2003.

¹³ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku. Opći spisi, Građevinska dozvola za rekonstrukciju, adaptaciju i dogradnju nove zgrade Arhiva ex vojarna Gruž (Klasa: UP/I-361-03/03-02/135 Urbroj: 2117-04/3-03-4), 14. listopada 2003.

¹⁴ Miroslav Drljača, *Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja*, Kvalitet i izvrsnost 1.1-2, Beograd 2012, 20-26.

¹⁵ Dražen Kušen, *Strategija sveobuhvatnog arhiva (Total archives) u Hrvatskoj*, Arhivski vjesnik 54, Zagreb 2011, 9-23.

¹⁶ Miroslav Drljača, Marko Bešker, *Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja*, Kvalitet i izvrsnost, Beograd-Tivat 2010, 33-39.

i potrošače, ali i cjelokupnu društvenu zajednicu u smislu davanja doprinosa njezinom razvoju. Pitanje je kako ekonomski koncept održivog razvoja primijeniti u javnoj službi kakva je arhivska. U sadašnjem sustavu upravljanja i gospodarenja resursima unutar arhivske službe to je nemoguće. Određena naslijeđena načela i praksa postali su gotovo nepromjenjiva kategorija i kočnica su bilo kakvim novim oblicima gospodarenja. Zastarjelost i nedorečenost zakonskih rješenja koja određuju način gospodarenja i investiranja u postojećem ustroju arhivske službe prva su kočnica. I novim Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima Republike Hrvatske (člankom 39. stavak 3.) jasno je određeno: „Prostor za rad i spremišni prostor područnih državnih arhiva osiguravaju gradovi u kojima arhiv ima svoje sjedište, a opremu im osigurava Republika Hrvatska.“¹⁷ Tim više je ovakva odredba neshvatljiva u situaciji kad u gotovo svim gradovima upravo država ima ili je imala niz neiskorištenih prostora (vojni objekti i sl.). Upravo je ova odredba, koja je bila i u prijašnjem Zakonu, bila presudna kod projekta novoga Arhiva u Dubrovniku kad je zbog političkih prijedora između Grada Dubrovnika i Ministarstva kulture 2009. godine bila zaustavljena ova kapitalna investicija. Od 2009. do 2019. godine investicija nove zgrade bila je obustavljena pod izlikom gospodarske krize, a ja sam slobodan primijetiti da su razlog tome bili razni politički prijedori lokalnih političkih moćnika Grada Dubrovnika i odgovornih u Ministarstvu kulture, gdje se jedna od strana slijepo držala upravo ove odredbe zakona. Danas je zgrada privedena svrsi. Ovim je ispunjeno temeljno načelo arhivske službe da je prostor temeljni uvjet kvalitete usluga arhiva kao javne ustanove. Ovo su bile radnje koje su danas temelj mogućeg razvitka Arhiva kao javne ustanove u kulturi u gradu Dubrovniku, ali i šire u smislu afirmacije arhivske struke u Republici Hrvatskoj.

Pozitivnu tendenciju da se u organizacijskom ustroju i svojoj osnovnoj djelatnosti arhivska služba razvija kao jedinstvena nacionalna služba nažalost ne prati istovjetan pristup kada je riječ o investicijskom ulaganju i gospodarenju resursima arhivskih ustanova. Naslijeđen model financiranja investicija na način da se svakome udjeli pomalo, a nikome dostatno, na kraju se isključivo svodi na raspodjelu godišnjih raspoloživih proračunskih sredstava Ministarstva kulture. S obzirom na dugogodišnje zanemarivanje problema i novonastale sve veće potrebe arhivskih ustanova za novim suvremenim prostorima ovakav model dugoročno je neodrživ, tj. on ne može dovesti do učinkovitih brzih i kvalitetnih rješenja. Jednako kao što problemima naše redovne arhivske djelatnosti nastojimo pristupiti sagledavajući ih u cjelini i na način da iznalazimo jednoobrazna rješenja za sve, tako je potrebno strateški promišljati investicijska ulaganja u arhive. U tom smislu potrebno je utvrditi koji arhivi imaju pretpostavke i uvjete za ostvarivanjem značajnijega vlastitog prihoda s obzirom na postojeće objekte, usluge koje mogu pružiti i mogućnosti involviranja u gospodarsku djelatnost zajednice (prije svega turističku) i s druge strane onih koji to objektivno nemaju. To bi za rezultat imalo, ne zadirući pri tome u nužne potrebe tekućeg investicijskog održavanja, glavninu financijskih sredstava iz raznih raspoloživih izvora osigurati i usmjeriti na one investicije koje će biti gospodarski isplative, te u određenom vremenu osigurati povrat sredstava u sustav kroz vlastiti

¹⁷ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima Republike Hrvatske, čl. 39 stav. 3.
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1265.html (pristupljeno 29. lipnja 2020.)

prihod ustanova za čije projekte su dodijeljena. Pri tome je unaprijed potrebno utvrditi kriterije raspolaganja prihodima na način da oni osiguravaju kontinuitet djelatnosti ustanove, tj. arhiva koji ih je ostvario, a u drugom dijelu rasterete proračunske obveze na način da preostali dio sredstava bude usmjeren na investicijske i programske projekte drugih arhiva unutar sustava.

U dokumentu Ministarstva kulture pod nazivom „Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011-2015.“ donesenom 2011. godine, kao jedna od strateških načela zadana su, kao prvo, potreba utvrđivanja mjera za održivo korištenje kulturne baštine u gospodarskim djelatnostima koje koriste ili imaju utjecaj na kulturna dobra i kulturnu baštinu i, kao drugo, načelo stvaranja uvjeta i poduzimanja mjera za poticanje razvoja poduzetništva utemeljenog na kulturnoj baštini koje su u suglasju s mjerama njezine zaštite i očuvanja te u potpunosti poštuju načela održivog razvoja. U dijelu gdje se govori o problemima održivoga razvoja kulturne baštine u arhivima istaknuto je kako doživljaj arhiva kao nečega što je *a priori* zahtjevno i zamorno koristiti utječe na nisku percepciju turističkog potencijala arhiva.¹⁸

S ciljem ispunjavanja zadanih smjernica u ovom dokumentu Ministarstva kulture i promjene navedene percepcije, u isto vrijeme dok se obavljaju sve radnje vezane za novu zgradu Arhiva, potrebno je pristupiti izradi projektne dokumentacije za rekonstrukciju i adaptaciju Palače Sponza. Projektnu ideju za navedenu radnju napravio sam još 2006. godine i predočio je arhitektu dr. sc. Željku Pekoviću, a o istome razgovarao s nizom uglednih kulturnih djelatnika u gradu Dubrovniku. Temeljna zamisao je Palaču Sponza staviti u funkciju na način da ona u jednom dijelu govori o sebi samoj kao građevini, tj. spomeniku kulture, a zatim da svjedoči o onome što je kroz povijest bila, tj. carinarnica i kovnica novca (numizmatička zbirka Dubrovačkih muzeja, financijske knjige blagajne Dubrovačke Republike itd.) i da bude u funkciji Arhiva na način da u njoj ostanu arhivski fondovi i zbirke iz vremena Dubrovačke Republike, francuske uprave, vremena austrijske uprave do 1918. i Kraljevine Jugoslavije i Drugoga svjetskog rata do 1945. godine. Za izradu cjelovitog idejnog rješenja potrebno je osnovati stručno tijelo povjesničara umjetnosti, muzeologa (numizmatika) i arhivista. Prema projektnom zadatku prizemlje, tj. atrij s bočnim prostorijama, i prvi kat (današnje spremište arhivskog gradiva iz vremena Dubrovačke Republike i Opći odjel Arhiva), izuzev čitaonice i jedne veće kancelarije koja se naslanja na čitaonicu (današnja biblioteka), u cijelosti bi trebalo urediti kao suvremeni izložbeni prostor prema najvećim svjetskim standardima i to za potrebe organiziranja velikih i kvalitetnih izložbi domaćih i svjetskih umjetnika, za izložbeni postav o samoj palači Sponza i njezinim namjenama kroz povijest (numizmatički postav i sl.), desno krilo prizemlja urediti kao suvremeno opremljenu predavaonicu za održavanje manjih znanstvenih, stručnih i ostalih skupova za potrebe Arhiva i Grada Dubrovnika, njegovih ustanova i institucija. Između prvoga kata, odnosno radnoga prostora za voditelja arhiva Dubrovačke Republike i čitaonice, moguće je osigurati komunikaciju s drugim katom, odnosno arhivskim spremištima i kancelarijama djelatnika koji obrađuju arhivsko

¹⁸ Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011-2015., 25. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (pristupljeno 29. lipnja 2020.)

gradivo iz vremena Dubrovačke Republike, austrijske uprave, Kraljevine Jugoslavije i Drugoga svjetskoga rata. Nakon provedenog stručnog nadzora povjerenstva Hrvatskog državnog arhiva¹⁹ Uputama je određeno da se u novu zgradu ex vojarne u Gružu izmjesti isključivo gradivo od 1945. godine, a sve preostalo zadrži u Palači Sponza.²⁰ Arhivska spremišta na drugom katu bi se uredila i organizirala na način da budu posjetitelju dostupna na način da komunikacijom posjetitelji imaju mogućnost razgledanja spremišta i izloženih najvrjednijih dokumenata u samom spremištu. Sustavima zaštite (vatrootporna i neprobojna stakla, video nadzor, protuprovalni sustav, u turističkim mjesecima redari) bio bi im onemogućen kontakt s arhivskim gradivom. Pri tome bi se osigurali tehnički uvjeti za zasebnu komunikaciju djelatnika i arhivskoga gradiva odvojeno od one posjetitelja itd. Na ovaj način bi se istovremeno zadovoljila dva naizgled nepomirljiva načela: prvo je načelo sigurnosti čuvanja ovako vrijednoga arhivskoga gradiva u najsuvremenijim uvjetima kakve poznaje arhivska struka u svijetu, a drugo je načelo stavljanja tog istog bogatstva u funkciju ostvarivanja financijskog prihoda ustanove. Time arhivsko spremište izvršava svoju temeljnu svrhu, ali ujedno postaje i izložbeni prostor. Staro nepisano pravilo kako prije svega u arhiv Dubrovačke Republike ne može svatko ostalo bi zadovoljeno, a ujedno bi ga vidjeli milijuni posjetitelja. Na ovaj način bi se cjelokupan potencijal Palače Sponze kao reprezentativne palače, ali i kao objekta u kojemu se organiziraju vrhunske izložbe i čuva izuzetno vrijedno arhivsko gradivo, stavio u funkciju promocije naše kulturne baštine i njezinog valoriziranja ostvarivanjem značajnoga vlastitog prihoda. Unutar Palače Sponze, svakako na drugom i trećem katu, treba osigurati prostor za biblioteku Arhiva i prostore za mikrofilmiranje i digitalizaciju arhivskoga gradiva iz vremena Dubrovačke Republike. Istovremeno, glavnu čitaonicu treba opremiti suvremenim računalnim sustavom gdje bi se arhivsko gradivo moglo istraživati putem računala, a originalne dokumente davati na uvid istraživačima u iznimnim slučajevima. Ovo ulaganje je u cijelosti financijski opravdano i ima financijski potencijal povratka uložених sredstava u relativno kratkom vremenskom razdoblju. Ono može biti najbolji primjer kulturne politike koja ima za cilj ne samo promovirati našu kulturnu baštinu, već njenim stavljanjem u neposrednu turističku ponudu ostvariti financijsku dobit koja potom može biti usmjerena u druge investicije Arhiva i za obavljanje onih redovnih djelatnosti koje inače crpe značajna proračunska sredstva (mikrofilmiranje, digitalizacija i restauracija arhivskoga gradiva itd.). U slučaju da bi ta sredstva premašivala godišnje potrebe Arhiva za održavanjem cjelokupnog sustava i poslova redovne djelatnosti, Ministarstvo kulture bi kao osnivač eventualan višak sredstava moglo preusmjeriti za potrebe redovne djelatnosti arhivâ koji nemaju te mogućnosti i time ostvariti značajne uštede proračunskih sredstava. Ministarstvo kulture bi jednako tako moglo u suglasnosti s Gradom Dubrovnikom eventualan višak sredstava preusmjeriti za programske i druge djelatnosti javnih ustanova u kulturi Grada Dubrovnika koje inače dijelom sufinancira.

¹⁹ HR-DADU 425, Opći spisi, Zapisnik o stručnom nadzoru te zaključci o uvjetima i kriterijima preseljenja dijela arhivskoga gradiva iz Palače Sponza u novouređena spremišta u Gružu Državnog arhiva u Dubrovniku (Klasa:612-06/18-19/18 Urbroj: 565-09/1-18-5), 21. prosinca 2018.

²⁰ HR-DADU 425, Državni arhiv u Dubrovniku. Opći spisi, Upute Hrvatskog državnog arhiva (Klasa:612-06/18-19/18 Urbroj: 565-02/445-19-7), 21. siječnja 2019.

Za provedbu ovoga projekta naravno da je potrebno osigurati značajna financijska sredstva. Međutim, smatram da Arhiv, s obzirom da je vlasnik Palače Sponze, za to ima realne izgleda. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije raspisalo je javni poziv za dostavu projektnih prijedloga u sklopu Specifičnog cilja 6c1 Operativnog programa Konkurentnost i kohezija pod nazivom „Priprema i provedba Integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine“. Poziv je trajno otvoren do iskorištenja svih raspoloživih sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu od 50 milijuna eura, odnosno 380 milijuna kuna, a namijenjen je prijaviteljima čiji projekti obnove i revitalizacije kulturne baštine mogu doprinijeti povećanju broja zaposlenih i turističkih izdataka. Prema Zakonu o sustavu državne uprave²¹ prihvatljivi prijavitelji su između ostalih i javne ustanove, ali isključivo ako su vlasnici kulturnih dobara. Ovdje do izražaja dolazi vrijednost i značaj obavljenog pravnog posla uknjižbe prava vlasništva nad Palačom Sponza na Državni arhiv u Dubrovniku. Tekst iz natječaja jasno određuje njegov smisao i cilj: „Sredstva su namijenjena integriranim razvojnim programima temeljenim na obnovi kulturne baštine, koji integracijom različitih elemenata i povezanih aktivnosti osiguravaju unaprjeđenje upravljanja kulturnom baštinom s ciljem doprinosa održivom razvoju na lokalnoj i regionalnoj razini. Integrirani program obuhvaća sadržajni i/ili tematski povezana ulaganja nužna za razvoj određenog područja (turističke destinacije) koja kroz valorizaciju kulturne baštine doprinose njegovom društveno – gospodarskom razvoju čineći ga pritom prepoznatljivim turističkim odredištem. Projekt se provodi u potpunosti na teritoriju Republike Hrvatske, ali je ograničen na određeno uže ili šire geografsko područje odnosno turističku destinaciju.“ Natječaj je podijeljen u dvije skupine. Pod A. su sredstva namijenjena za pripremu dokumentacije za provedbu programa (ukupno 20 milijuna eura), a krajnji rok za podnošenje prijave je bio 31. 12. 2019, te drugu fazu B. koja se odnosi na samu provedbu programa tj. projekta (u ukupnom iznosu od 80 milijuna eura) gdje je krajnji rok prijave do 31. 12. 2023. godine. Rok za pripremu projektne dokumentacije je, nažalost, već istekao. Stoga sredstva za izradu projektne dokumentacije, dobivanje lokacijske i građevinske dozvole moraju se osigurati iz proračuna Grada Dubrovnika, Ministarstva kulture i vlastitih sredstava Arhiva, te do utvrđenoga roka prijaviti za izvedbu projekta pod B. Meni je neshvatljivo, s obzirom na vlastiti godišnji prihod Arhiva od 2009. do 2019. godine, a u što resorno Ministarstvo ima uvid, dakle u deset godina ostvarivanja tog prihoda, da se nisu mogla osigurati sredstva za izradu cjelokupne dokumentacije. Pretpostavimo da se na razini godine za tu projektnu namjenu i slične izdvajalo 500.000,00 kuna, to bi bio iznos od pet milijuna kuna!

Ne ulazeći u bit vrijednosti ovakvog projekta za grad Dubrovnik i Republiku Hrvatsku u smislu valorizacije njezine kulturne baštine i arhivskog gradiva iz vremena Dubrovačke Republike, bitno je naglasiti i njegovu financijsku isplativost i učinkovitost. Za primjer možemo uzeti broj gostiju koji posjete dubrovačke zidine. Prema podacima Društva prijatelja dubrovačkih starina u posljednjih nekoliko godina to je već broj od preko milijun ljudi. Cijene ulaznica su 200 kuna. To čini godišnji prihod od 200 milijuna kuna. Kad bismo pretpostavili da svaki deseti gost koji posjeti zidine posjeti i Arhiv u

²¹ Zakon o sustavu državne uprave Republike Hrvatske (NN 150/11), <https://www.zakon.hr/z/1481/Zakon-o-sustavu-dr%25%BEavne-uprave-2011-2013> (pristupljeno 29. lipnja 2020.)

Palači Sponza bio bi to broj od 200 tisuća ljudi i uz cijenu od deset eura predstavljao bi godišnji prihod samo od ulaznica od dva milijuna eura. S obzirom da Palača Sponza ima izravnu komunikaciju s gradskim zidinama otvorena je i mogućnost poslovne suradnje s Društvom prijatelja dubrovačkih starina i uključivanjem Palače Sponza u obilazak zidina, tj. da se omogući posjetitelju, naravno uz veću cijenu ulaznice, da ulaskom u Palaču Sponza sa Straduna obide cijeli Arhiv i potom nesmetano nastavi obilazak gradskih zidina. Dio prihoda od ulaznica prodanih na tom prodajnom mjestu pripadao bi Arhivu. Ukoliko se ne bi postigao takav dogovor postoje tehnički izvodive komunikacije gdje bi posjetitelj mogao napustiti objekt Palače Sponza, a da to učini jednosmjernim kretanjem kod razgledanja izložbenih eksponata. Ukoliko bi se dogovor o poslovnoj suradnji postigao to bi zasigurno tada bio još veći broj gostiju od gore navedenog, a time i značajnija financijska dobit. Realizacija ovog projekta bi zasigurno povećala i drugi oblik ostvarivanja vlastitog prihoda putem najma prostora atriya Palače Sponza, koji prakticiraju i druge javne ustanove u Dubrovniku, ali bi se mogla reducirati na one najelitnije u večernjim satima, što znači veće cijene najma i iznajmljivanje samo za tu razinu događanja. Jednostavno je nespojivo da se u atriju Palače Sponze tijekom radnoga vremena Arhiva odvijaju određena događanja, primjerice vjenčanja, uz bučnu zvučnu kulisu, dok istovremeno znanstvenici i istraživači rade u čitaonici obrađujući srednjovjekovne spise, što je već duže vrijeme slučaj. Od ovoga su naravno izuzeta protokolarna događanja Grada Dubrovnika, državnog protokola i Dubrovačkih ljetnih igara, kad uostalom Arhiv organizira drugačiji režim svoga rada.

Ostvarivanjem ovih prihoda dobivena sredstva bi se na rashodovnoj strani usmjevala po potrebi na već navedene druge investicije Arhiva, materijalno održavanje sustava postojećih objekata, nabavku suvremene opreme i stručnu programsku djelatnost Arhiva gdje bi prioritet bila zaštita arhivskog gradiva (restauracija, mikrofilmiranje i digitalizacija), kadrovsku politiku po modelu uključivanja vanjskih suradnika za određene financijski i programski opravdane projekte, a za čiju provedbu ne bi trebalo opterećivati državni proračun. Financijski učinak svakako bi ovisio o sposobnosti i efikasnosti kulturnog menadžmenta Arhiva i njegove suradnje s Turističkim zajednicama Grada Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije, jedinicama lokalne samouprave prije svega Gradom Dubrovnikom i gospodarskim subjektima (banke, hotelske kuće, turističke agencije), drugim strukovnim i raznim civilnim udrugama građana.

ZAKLJUČAK

Državni arhiv u Dubrovniku danas, prije svega zahvaljujući pravnim i financijskim poslovima koji su odrađeni u razdoblju od 2000. do 2006. godine, kao vlasnik Palače Sponze, kulturnog dobra od nacionalnog značaja pod zaštitom UNESCO-a, te kao vlasnik dijela zgrade, tj. prizemlja s pripadajućim parkirališnim prostorom i neograničenim pravom korištenja ostalog dijela zgrade, dobivenog od Vlade Republike Hrvatske čije je vlasništvo, u sjeveroistočnom krilu ex vojarnje u Gružu, ima izuzetan potencijal daljnjega razvoja i ispunjavanja temeljnih načela ekonomskog koncepta održivog razvoja stavljanjem arhivskoga blaga neprocjenjive vrijednosti iz vremena Dubrovačke Republike koje ljubomorno čuva u funkciju ispunjavanja zadataka utvrđenih dokumentom Ministarstva kulture „Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske“. Palača Sponza, kao prostor u kojem će se čuvati isključivo arhivski fondovi i zbirke od vremena Dubrovačke Republike do 1945. godine, istovremeno mora biti u funkciji ispunjavanja prioritetne stručne zadaće njihove zaštite, permanentne arhivističke obrade i davanja na korištenje istraživačima i znanstvenicima, ali i implementiranja iste u turističku ponudu grada Dubrovnika s ciljem afirmacije tog kulturnog dobra od nacionalnog značaja i ostvarivanja značajnog vlastitog prihoda koji može biti pokretač ostalih investicijskih i programskih projekata Arhiva, kao i brojnih projekata arhivske službe ili ostalih ustanova u kulturi Grada Dubrovnika čiju djelatnost financijski podupire Ministarstvo kulture. Ujedno, rukovodeći se prije svega vrstom i strukturom arhivskih fondova i zbirki Arhiva, određujući jasne prioritete stručnih arhivističkih poslova i provodeći tome prilagođenu kadrovsku politiku, može se ispuniti cilj podizanja razine ljudskog, a onda i intelektualnog kapitala u Arhivu na znatno višu razinu. Time bi bili ispunjeni svi preduvjeti za kontinuiranu realizaciju ključnih programskih projekata Arhiva u pravcu trajne zaštite tog arhivskoga blaga (restauracija, mikrofilmiranje, digitalizacija), ali i onih drugih koji iz vrijednosti istoga proizlaze i nameću se (izdavačka djelatnost, međunarodna suradnja). Ne manje bitno je da bi time Arhiv bio u poziciji praktičnog i stvarnog, ne samo deklarativnog, provođenja strategije sveobuhvatnog arhiva, tj. praćenja životnoga vijeka dokumenata trajne vrijednosti koji nastaju kod stvaratelja na području njegove nadležnosti. Arhiv bi kao javna ustanova u kulturi ovakvim razvojem u cijelosti odgovorio definiciji teorije održivog razvoja društva *Lestera Browna*: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjice, a istodobno ne ugrožava mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.“ Ujedno bi opravdao svoju ulogu u kulturnom i društvenom životu grada Dubrovnika, a slobodan sam kazati i Republike Hrvatske, ispunjavajući temeljni postulat održivoga razvoja društva: „Nemamo pravo ostaviti generacijama pred nama manje od onog što smo naslijedili.“ Taj i takav dubrovački arhiv zasigurno ne bi bio *a priori* zahtjevan i zamoran!

Ivo OREŠKOVIĆ

**HOW TO ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
CULTURAL HERITAGE IN THE ARCHIVES?
DUBROVNIK STATE ARCHIVE DOES NOT HAVE TO BE
A PRIORI DEMANDING AND TIRESOME!**

Summary

Dubrovnik State Archive today, above all owing to legal and financial works that were carried out during the period from 2000 until 2006, as a proprietor of the Sponza Palace, national cultural heritage under UNESCO protection, and as a proprietor of the part of the building i.e. ground level with adjoining parking space and unlimited right of usage of other parts of the building gained from the Government of the Republic of Croatia that is its owner, in the north-east wing of the ex-barracks in Gruž, has exceptional potential for further development and fulfilment of the fundamental principles of the economic concept of sustainable development by putting archival treasures of invaluable worth from the period of the Dubrovnik Republic, that it keeps jealously, into function of fulfilling tasks determined by the document of the Ministry of Culture: „The Strategy of Conservation, Protection and Sustainable Economic Use of Cultural Heritage of the Republic of Croatia.“

The Sponza Palace as a space where archival fonds and collections from the time of Dubrovnik Republic until 1945 will be kept exclusively, at the same time must be in function of fulfilling priority professional tasks of protection of archival materials, *permanent archival processing*, and giving materials to researches and scholars, but it also must implement itself into a tourist offer of the city of Dubrovnik with an aim of affirmation of that cultural asset of national importance and by making a profit that can be an initiator of other Archive's investment and program projects, so as numerous projects of archival service or other institutions of culture of the City of Dubrovnik which activity is financially supported by the Ministry of Culture. At the same time, guided by the type and structure of the archival fonds and collections of the Archive, by determining clear priorities of professional archival works and by conducting adequate cadre politics, a goal of elevation of human and intellectual capital in the Archive can be achieved. With that, all prerequisites for continuing realization of key program projects in the Archive would be fulfilled in the direction of permanent protection of the archival treasure (restoration, microfilming, digitisation), but also of others that arise from that and impose themselves (publishing activities, international cooperation). Not less important is that by that the Archive would be in the position of practical and the real and not only declarative implementation of the strategy of comprehensive archive i.e. following the life-cycle of documents of permanent value that originate at the creators in the field of their competence. As a public institution in culture with this development the Archive would meet the definition of building a sustainable society by Lester Brown: „*Sustainable development is a development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.*“ At the same time it would justify its role in cultural and social life of the city of Dubrovnik, and I am free to say, also of the Republic of Croatia, by fulfilling fundamental postulate of the sustainable development of the society: “We don't have the right to leave future generations less than what we inherited.“ That kind of Dubrovnik Archive surely would not be *a priori* demanding and tiresome!